

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:51
sssjournal.com

pp.6801-6811
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 08/10/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/12/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.12.2019

YENİ KORUMACI POLİTİKALAR, DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NÜN ÖNEMİ VE TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASI

NEW PROTECTIONIST POLICIES, THE IMPORTANCE OF WORLD TRADE ORGANIZATION AND TRADE FACILITATION

Doç. Dr. Sadettin GÜLTEKİN

Giresun Üniversitesi, sdgultekin@gmail.com, Giresun/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7913-8381>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1910>

Reference : Gültekin, S. (2019). “Yeni Korumacı Politikalar, Dünya Ticaret Örgütü’nün Önemi ve Ticaretin Kolaylaştırılması”, International Social Sciences Studies Journal, 5(51): 6801-6811.

ÖZ

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ana akım ekonomistler tarafından savunulmaktadır. Ayrıca ampirik çalışmalarla da desteklenmektedir Uluslararası ticarete açık ülkeler daha hızlı şekilde kalkınmaktadır. Günümüzde özellikle 2008 küresel krizinden sonra pek çok ülke tarafından korumacı politikalar uygulanmaktadır. Bu korumacı politikalar Dünya Ticaret Örgütü kuralları ile çatışmaktadır. Oysa Dünya Ticaret Örgütü uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ile birlikte kolaylaştırılması için çalışmaktadır. Uluslararası ticaretin kolaylaştırılması yeryüzünde yaşayan herkesin yararınadır.

Dünya Ticaret Örgütü üyeleri tarafından yönetilen bir örgüttür. Dünya Ticaret Örgütü üye ülkelerin görüşmeleri için sadece bir platformdur. Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu görüşmeleri 2001 yılından günümüze sürmektedir. Üye ülkeler gündemdeki konular üzerinde uzlaşmamıştır. Bu konular Dünya Ticaret Örgütü’nün yapısında köklü reform niteliğindedir. Üye ülkelerin uzlaşmaları durumunda Dünya Ticaret Örgütü küresel gelişmelere karşı daha etkili duruma gelecektir. Uluslararası toplumun parçalı yapısı Dünya Ticaret Örgütü’nde karar almayı güçleştirmektedir. Dünyada ticaret savaşları sonrası ortaya çıkan güven bunalımı, tüm dünyayı bir çatışma ortamına sürüklemektedir.

Bu çalışmada; ABD’den başlayıp başlıca ekonomilere yayılan korumacı politikalar ve bu politikalara karşı yönde, Dünya Ticaret Örgütü kapsamında yürütülmekte olan Ticaretin Kolaylaştırılması sürecinin küresel ticaret açısından etkileri ve Dünya Ticaret Örgütü’nün bu süreçte önemi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Korumacı Politikalar, Örtülü Korumacılık, Ticaretin Kolaylaştırılması, Dünya Ticaret Örgütü’nün Önemi.

ABSTRACT

The liberalization of international trade is advocated by mainstream economists. It is also supported by empirical studies. Countries open to international trade are developing faster. Today, protectionist policies are implementing by many countries, especially after the 2008 global crisis. These protectionist policies are contradicting with World Trade Organization rules. However, the World Trade Organization works to facilitate international trade along with liberalization. Facilitating international trade is beneficial for all that living on earth.

World Trade Organization is member-driven organization. The World Trade Organization is just a platform for negotiations of member states. The World Trade Organization Doha Round talks have been ongoing since 2001. The member states have not been able to agree on the issues on the agenda. These issues are fundamental reforms in the structure of the World Trade Organization. The World Trade Organization will be more effective against global developments if the member states agree. The fragmentary nature of the international community makes it difficult to make decisions at the World Trade Organization. The crisis of confidence that arose in the aftermath of the trade wars in the world drives the whole world into a conflict environment.

In this study; protectionist policies starting from the United States and spreading to major economies and the effects of the trade facilitation process carried out within the scope of the World Trade Organization on the global trade and the importance of the World Trade Organization in this process are examined.

Key Words: New Protectionist Policies, Murky Protectionism, Trade Facilitation, Importance of World Trade Organization.

1.GİRİŞ

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, ülkelerin kaynaklarını karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre yeniden ve etkin dağıtmalarına yol açmaktadır. Kaynakların etkin dağılımı pozitif ölçek ekonomileri yoluyla maliyetleri düşürmekte, tüketici refahını artırmaktadır. Küresel üretimin ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına uygun şekilde en düşük maliyet ve optimum ölçek ekonomileri ile sağlanması birinci en iyi politikadır.

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi düşüncesi teorik olarak ana akım (main stream) ekonomi tarafından savunulmakta ve ampirik çalışmalarla desteklenmektedir. Uygulamada da uluslararası ticarete açık ekonomilerin daha hızlı kalkındıkları ve üretim ölçeklerini büyüttükleri görülmektedir. Gelişmiş ülkelerle daha ileri düzeyde ekonomik, teknolojik, bilimsel ve diğer alanlarda entegrasyon kurabilen ülkeler, sorunlarını daha hızlı şekilde, akıl ve bilim yoluyla çözebilmektedir. Bu entegrasyona katılmayan ülkeler ise küreselleşen dünyada kronikleşen toplumsal sorunlarla zaman kaybetmektedir.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, “kuralsızlaştırılması” anlamında değildir. Uluslararası ticaretin şeffaf, adil ve öngörülebilir şekilde gerçekleştirilmesi için konulmuş evrensel kurallar vardır. Bu kurallar binlerce yıllık uluslararası ticari birikim sonucu oluşmuş ve günümüzde de başlıca ülkelerin katılımı ile kurumsal yapıya kavuşturulmuştur.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi sonsuz, sınırsız, tam serbestleşme de değildir. Sağlık, çevre sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, güvenlik, ekonomi gibi nedenlerle koruma önlemleri alınabilmektedir. Ayrıca dampinge karşı anti damping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi, bir endüstriye aşırı derecede zarar veren ithalata karşı korunma önlemleri uygulama gibi yollarla ticaret sınırlandırılabilir. Yine, bilimsel olarak haklılığı varsa ülkeler ileri düzeyde standart uygulamaları ile ekonomilerini standart dışı ürünlerden koruyabilmektedir.

Kısaca, uluslararası ticarete oyunun kuralları önceden konulmuştur. Bu kuralları ihlal eden haksız uygulamalara karşı mekanizmalar da kurulmuştur. Ülkeler arasında çıkan uyuşmazlıklar bu mekanizmalar yoluyla çözümlenmekte ve karara bağlanmaktadır. Ülkeler uyuşmazlıklara karşı tek yanlı önlem alamazlar.

Ülkelerin, karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre uluslararası ticaretten hakça ve en uygun şekilde pay almalarını sağlamayı amaçlayan kuruluşlardan en önemlisi Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'dür. DTÖ, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi için üye ülkeler arasında ortak platform olduğu gibi ayrıca uluslararası ticarete anlaşmazlık çözüm organına sahip bir örgüttür.

Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi düşüncesine olduğu gibi, DTÖ'ye ve uygulamalarına teorik ve eylemsel planda karşı çıkan marjinal yaklaşımlar mevcuttur. Ancak bu yaklaşımlar uygulanabilirliği olmayan, küresel ekonominin gerçekleri ile bağdaşmayan, sığ ve ideolojik düşüncelerle savunulan, ampirik çalışmalarla desteklenmeyen yaklaşımlardır. Herhangi bir spor dalı bile uluslararası alanda üst kuruluşlar tarafından düzenlenmekte iken, yılda 32 Trilyon Dolar hacme ulaşan ve ülkelerin politikalarını belirleyen en önemli unsur haline gelen uluslararası ticaretin düzensiz, kuralsız ve sistemsiz yürütülmesi düşünülemez.

DTÖ, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yanında, uluslararası ticaretin kolaylaştırılması için de çalışmalar yürütmektedir. DTÖ Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması (Trade Facilitation Agreement, TFA) 2017 yılında yürürlüğe girmiştir. Üye ülkelerin üçte ikisinin onaylaması sayesinde yürürlüğe giren TFA, küresel ticaretin üzerindeki düzenlemelerin hafifletilmesini ve gümrük uygulamalarının kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu anlaşmanın uygulanması ile uluslararası ticarete giderlerin ortalama olarak %14 oranında azalması beklenmektedir. Anlaşma “küresel ticarete bir devrin en büyük reformu” olarak tanımlanmıştır. Anlaşmanın gümrük vergilerinin tamamen kaldırılmasından daha büyük bir etkisinin olacağı vurgulanmıştır. Gelişmekte olan ülkelere daha fazla avantaj sağlamasının beklendiği anlaşma ile gümrük süreçlerinin kolaylaştırılması, ülkeler arasında iş birliğini artırıcı mekanizmaların geliştirilmesi, gümrük işlemlerinde bilgi paylaşımı ve düşük giderler gibi yenilikler getirilmektedir.

Dünya ekonomisinde 1980'li yıllarda başlayan ve 2000'li yıllara kadar süren serbest ticaret dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde neoliberal politikalar uygulanmış, rekabet artmış, uluslararası ticarete tarife dışı araçlar yaygınlaşmış, finansal küreselleşme sağlanmıştır. Ancak, 2008 yılında; ülkeler arasında görülen makroekonomik dengesizlikler, küresel likidite artışına bağlı olarak faiz oranlarının düşmesine, varlık fiyatlarında balonlar oluşmasına ve hane halkının borçluluk oranlarının artmasına yol açan küresel likidite bolluğu ve finansal piyasaların hızlı bir şekilde geliştiği, derinleştiği ve karmaşıktığı bir ortamda denetim ve gözetim mekanizmalarının yetersiz kalması gibi nedenlerle küresel finans krizi ortaya çıkmıştır.

Küresel kriz dönemlerinde genellikle dünyada korumacı eğilimlerin arttığı görülmektedir. 2008 küresel krizi nedeniyle de dünya genelinde korumacı politikalar uygulamaya konulmuştur. Kriz sonrası uluslararası anlaşmalara özellikle DTÖ ilkelerine ve serbest piyasa ekonomisinin temel değerlerine aykırı korumacı uygulamalar başlamıştır. Küresel kriz döneminde pek çok ülke, DTÖ kurallarını doğrudan ihlal etmeyen, örtülü korumacılığa da yönelmiştir.

Özellikle ABD Başkanı Donald Trump'ın uygulamaya koyduğu içe dönük müdahaleci politikalar DTÖ kurallarıyla çatışmaktadır. Dünya'nın en büyük ekonomisi konumunda olan ABD, kendi uygulamalarına engel gördüğü DTÖ'yü etkisizleştirmeye ve işlevsizleştirmeye çalışmaktadır.

Ticaret savaşlarının da etkisiyle DTÖ'nün anlaşmazlıkların çözümü konusunda yavaş ve etkisiz kalması reform çağrılarını beraberinde getirmiştir. DTÖ anlaşması zamanla değişen dünya koşullarına cevap veremez hale gelmiştir. Geline bu noktada, DTÖ'nün varlığı sorgulansa da vazgeçilmez olduğu konusunda geniş bir fikir birliği bulunmaktadır. Tartışılan konu örgütün modernizasyonunun nasıl yapılacağıdır.

2. 2008 KÜRESEL KRİZİ VE YENİ KORUMACILIK

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ticarete koruma önlemlerinin azaltılması ile ilgili üç temel görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisine göre; uluslararası ticarete serbestleşme politikaları üretim faktörlerinin verimsiz alanlardan verimli alanlara aktarılmasına neden olmakta ve kaynakların etkin dağılımını sağlamaktadır. Stolper-Samuelson teoreminde öngördüğü gibi dış ticaret faktör gelirleri ve fiyatlarının eşitlenmesine yol açmaktadır. İkinci görüşe göre; serbest ticaret nedeniyle, ülkeler karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu alanlarda üretimlerini yoğunlaştırdıklarında maliyetler düşmekte, ülkeler uluslararası ticaretten daha fazla yarar sağlamaktadır. Üçüncü görüşe göre ise; kapalı ekonomi koşullarına göre daha büyük pazarlarda faaliyet gösterecek olan şirketler, ölçek ekonomileri, endüstri içi üretim gibi imkanlardan yararlanabilmekte, tüketiciler de maliyetlerin düşmesi nedeniyle daha ucuz ve kaliteli ürünler tüketebilmektedir (Mangır ve Acet, 2014, s.97).

Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi düşüncesi önceleri GATT, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasından sonra da bu örgüt tarafından desteklenmektedir. Fakat 2008 küresel krizi sonrası uygulamaya konulan korumacı politikalar DTÖ politikalarına ters yönde gelişmektedir. Bir yandan uluslararası ticaretin serbestleşmesini savunan klasik ve neoklasik teoriler, geliştirilen yeni teorilerle, teorik planda erozyona uğrarken, uygulamada da korumacı politikalar ön plana çıkmaktadır. 2008 yılında başlayan küresel kriz sonrası, özellikle gelişmiş ekonomilerde başlayan korumacı politika uygulamaları; karşı önlemler ve misillemelerle yaygınlaşınca, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine göre uluslararası ticarete yer almaları düşüncesi savunmasız kalmıştır.

1980-2000 yılları arasında dünyada serbest ticaret dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde neoliberal politikalar uygulanmış, rekabet artmış, uluslararası ticarete tarife dışı araçlar yaygınlaşmış, finansal küreselleşme sağlanmıştır. 2008 küresel krizi sonrasında ise "yeni korumacılık" dönemi başlamıştır. Bu dönem finansal krizin yol açtığı korumacılık ve kur savaşları sonucunda başlayan ticaret savaşı ile sürmektedir (Gültekin, 2019/C, s.601).

2008 küresel krizine yol açan etkenler; ülkeler arasında görülen makroekonomik dengesizlikler, küresel likidite artışına bağlı olarak faiz oranlarının düşmesine, varlık fiyatlarında balonlar oluşmasına ve hane halkının borçluluk oranlarının artmasına yol açan küresel likidite bolluğu ve finansal piyasaların hızlı bir şekilde geliştiği, derinleştiği ve karmaşıklaştığı bir ortamda denetim ve gözetim mekanizmalarının yetersiz kalmasıdır (Gültekin, 2019/C, s.601).

Küresel kriz dönemlerinde genellikle dünyada korumacı eğilimlerin arttığı görülmektedir. 2008 küresel krizi nedeniyle de dünya genelinde korumacı politikalar uygulamaya konulmuştur (Gültekin, 2019/C, s.601).

Kriz sonrası uluslararası anlaşmalara özellikle DTÖ ilkelerine ve serbest piyasa ekonomisinin temel değerlerine aykırı korumacı uygulamalar başlamıştır. Korumacılık düzenlemeleri arasında ithalat yasakları ve kotaları, miktar kısıtlamaları, gümrük vergilerinin yükseltilmesi, sübvansiyonlar, gönüllü ihracat kısıtlamaları, anti dumping vergisi uygulamaları, devletleştirme, döviz tahsis sınırlamaları gibi çeşitli yöntemler uygulanmaktadır (Ertürk, 2017).

Küresel krizin derinleşmesi ile birlikte birçok sanayileşmiş ülkenin dış ticaret hacmi daralmıştır. Bu ekonomik belirsizlik ortamında pek çok ülkede reel sektöre destek sağlayarak istihdam yaratan önlem

paketleri uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda gelişmiş ülkeler sübvansiyonlar yoluyla yerli şirketlere destek sağlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler ise ithalatta tarifeler ve tarife dışı engelleri artırarak yerli şirketleri desteklemiştir (Gültekin, 2019/C, s.601).

2008 küresel krizinden sonra pek çok ülke, DTÖ kurallarını doğrudan ihlal etmeyen, örtülü korumacılığa (murky protectionism) yönelmiştir. Örtülü korumacılık önlemlerinin yarısı tarife artışı şeklinde olurken diğer yarısı tarife dışı engellere yönelme şeklindedir. Örneğin; Rusya kullanılmış otomobil tarifelerini artırmıştır. Ekvator 900'den fazla ürünün tarifelerini yükseltmiştir. Tarife dışı önlem olarak; örneğin Arjantin otomobil parçaları, tekstil, televizyon, oyuncak, ayakkabı, deri eşya ithalatında ithalat lisansı zorunluluğu getirmiştir. Endonezya 5 kategori ithal eşyasının (hazır giyim, ayakkabı, oyuncak, elektronik, yiyecek-içecek) sadece 5 liman ve hava limanından ithalatına izin vermektedir. Bazı ülkelerde sıkılaştırılan standartlar ithal eşya girişini yavaşlatmaktadır. Örneğin; Hindistan Çin oyuncaklarını yasaklamış, Çin, İrlanda'dan domuz eti, Belçika'dan çikolata, İtalya'dan Brendi, İngiltere'den sos, Hollanda'dan yumurta ve İspanya'dan süt ürünleri ithalatını sınırlandırmıştır. Diğer bir örtülü korumacılık yolu da şirket kurtarma (bailout) programlarıdır. ABD kendi otomotiv endüstrisini desteklemek için sektöre 30 milyar dolar kaynak aktarmıştır. Bunun üzerine İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Rusya, İsveç ve Çin kendi otomotiv endüstrilerini korumak için kurtarma önlemlerine başvurmuşlardır (Baldwin ve Evenett, 2009, s.4).

Diğer yandan başta Japonya ve Çin olmak üzere bazı ülkelerin ulusal paralarının diğer paralar karşısında değerini düşük tutarak uluslararası ticarete pazar paylarını artırma düşüncesi "kur savaşları" tartışmasını gündeme getirmiştir (Gültekin, 2019/C, s.601).

İki binli yılların başlarında, ABD, durgunluk içinde bulunan ekonomiyi canlandırmak için, faiz oranlarını düşürmüştür. ABD Merkez Bankası FED, 2000-2003 yılları arasında faizleri %6,5 düzeyinden %1 düzeyine kadar düşürmüştür. Faizlerin düşmesi ile iç tüketimin artırılması ve ekonominin canlandırılması amaçlanmıştır. Faizlerin düşmesi, konut kredilerini hızlı şekilde artırmıştır. Ayrıca taşınmaz fiyatları aşırı derece artmaya başlamış, mülklerinin değerlendirildiğini gören gayrimenkul sahipleri, ikinci-üçüncü evlerini satın almak için bankalardan büyük miktarlarda kredi kullanmıştır. Başlangıçta konut kredilerinin önemli bölümü, kredi notu yüksek müşterilere (prime credits) verilirken, zaman içinde krediler kredi notu daha düşük müşterilere (subprime credits) de verilmeye başlanmıştır. 2008 yılı ortasında ABD'de subprime kredilerin hacmi 1,5 trilyon dolara yükselmiştir. ABD'de faizler önceleri çok düşük düzeylerde olduğundan, subprime kredi kullananlar genellikle değişken faizli kredilere yönelmiştir. ABD Merkez Bankası FED'in 2004 yılından sonra tekrar faizleri yükseltmeye başlaması, düşük kredi notu olan müşterilerin aldıkları kredileri geri ödeyememesine neden olmuştur (Eğilmez, 2009, s.66).

Çoğunlukla ipotekli konut kredileri (mortgage) türev ürünlerine yatırım yapan 158 yıllık finans devi Lehman Brothers, 15 Eylül 2008 tarihinde iflas etmiştir. Bir süre sonra Citigroup, General Motors, Merrill Lynch, AIG ve Morgan Stanley gibi büyük şirketlerin iflas sinyalleri hissedilmeye başlanmıştır. ABD yönetimi, önce krize karşı sessiz kalmış, 2008 yılı ortalarında krizin derinleşmesi üzerine, 850 milyar dolarlık bir kurtarma paketini (bailout bill) senatodan geçirmiş ve piyasaya sürmüştür. Bu kapsamda, konut kredilerinde ikincil (türev) piyasanın gelişmesi için oluşturulan Freddie Mac ve Fannie Mae devlet kontrolüne geçmiş, Merrill Lynch çok düşük bedelle Bank of Amerika'ya satılmış ve dev sigorta şirketi AIG operasyonlarını devam ettirebilmek için FED'den önemli miktarda kredi kullanmak zorunda kalmıştır (Gültekin,2019/B, s.607-610).

1929 Dünya Ekonomik Krizi ile ortaya çıkan sorunlar, devletin ekonomiye müdahalesini kabul etmeyen Klasik görüşün terk edilmesini gerektirmiştir. Bu durum, dünya ticaretinin azalmasına ve krizin tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur. 2008 finansal krizinde de 1929 krizi sonrası uygulanan Keynesyen politikalara benzer müdahaleci politikalar uygulamaya konulmuştur. 2008 ekonomik krizi sonrasında ABD hükümetinin seri faiz indirimleri, banka birleştirme operasyonları ve mortgage kurumlarına el konulması serbest piyasa ekonomisi kurallarından geri dönüş ve müdahaleci ekonomik politikalar dönemine girildiğini göstermektedir (Gültekin, 2019/B, s.607-610).

ABD Başkanı Donald Trump'ın Avrupa Birliği, Kanada ve Meksika'dan ithal edilen çelik ve alüminyuma ilave gümrük vergileri uygulama kararı, ticaret savaşını yeniden alevlendirmiştir. ABD'nin vergi koyduğu ülkeler anında misilleme yapacaklarını duyurmuş, en büyük tepki ise AB'den gelmiştir. ABD'nin tek taraflı olarak aldığı ilave gümrük vergileri kararının adil olmadığını ve DTÖ kurallarıyla çatıştığını belirten AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude JUNCKER, "Bu dünya ticareti için kötü bir gündür. ABD bize DTÖ anlaşmazlık çözüm organına başvuru ve ABD ürünlerine ilave gümrük vergileri uygulamaktan başka seçenek bırakmıyor" değerlendirmesinde bulunmuştur (www.aa.com.tr).

DTÖ kurallarına göre, ülkeler güvenilir şekilde soruşturma yaptıktan sonra, üç alanda tarife artışı yapabilirler veya ticari engel koyabilirler. Bu alanlar dampingli ithalat, sübvansiyonlu ithalat ve bir endüstri koluna ağır şekilde zarar veren ithalattır. Bunun dışında ülkeler savaş çıkması veya ulusal güvenliğin korunması gibi istisnai durumlarda da tarifelerini yükseltebilirler. Donald Trump başkanlığındaki ABD yönetimi Çin'den ithalatın ulusal güvenliğe zarar verdiğini iddia etmektedir (The Economist, 2019, s.7). ABD, ticaret yasasının 232. bölümü uyarınca ulusal güvenlik gerekçesi ile ithal çelik ve alüminyum vergisini yükseltmiştir (Küçük, 2018).

DTÖ kurallarına göre, ülkeler ulusal güvenlik nedeniyle korunma önlemleri (safeguards) uygulamalarına başvurabilirler. Bu durumda DTÖ'nün, korunma önlemleri yoluyla gümrük vergilerini yükselten ülke ile bundan zarar gören ülke veya ülkelere müzakere (uzlaşma ve görüşme) önermek dışında bir yaptırım gücü bulunmamaktadır.

ABD'nin başta Çin olmak üzere diğer ülkelere karşı ileri sürdüğü gerekçelerden birisi de fikri mülkiyet hakları konusudur. Uluslararası rekabet gücünün en önemli belirleyicilerinden biri de ihraç ürünleri içerisinde ileri teknoloji ürünlerinin payı ya da oranıdır. İleri teknoloji ürünleri daha çok gelişmiş ülkeler tarafından üretilmektedir. Ancak, ileri teknoloji ürünlerinin üretilmesi kadar bu ürünlerin veya bu ürünlerin üretiminde kullanılan bilimsel yatırımların ve teknolojik bilgi birikiminin fikri mülkiyet hakları ile korunması da önemlidir (Gültekin, 2009).

Fikri mülkiyet haklarının korunması konusu, büyük yatırım harcaması gerektiren araştırma ve geliştirme projelerinin uygulanabilmesi ve bilim ve sanat eseri sahiplerinin haklarının uluslararası düzeyde korunabilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Ülkelerin uluslararası rekabet gücünün en önemli göstergelerinden birisi olan ileri teknoloji ürünlerinin, uluslararası düzeyde korunması ve teknolojik buluş sahibi kişi, kuruluş veya ülkeye belli bir süre tekel hakkı verilmesi, ileri teknoloji yatırımları yapan ülkelere uluslararası rekabet gücü kazandırmaktadır (Gültekin, 2019/A, s.420).

Küresel değer zincirinin tepesinde bulunan ABD'li işletmelerin fikri mülkiyet haklarını koruma bilinci yüksektir. ABD hükümeti kendi işletmelerinin rekabet gücünü korumak amacıyla, fikri mülkiyet haklarını korumayı ticaret politikasının temeli saymaktadır. Bu nedenle, fikri mülkiyet haklarının korunması, ABD'nin Çin dahil tüm ticaret ortaklarından en önemli isteğidir. Çin, fikri mülkiyet haklarının en çok ihlal edildiği ülke durumundadır (Gültekin, 2019/A, s.420).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), ABD ve Çin arasında yaşanan ticaret savaşının derinleşmesi ve korumacı ekonomik tedbirlerin tekrar yürürlüğe girmesi halinde dünya ekonomisinin bundan zarar göreceği uyarısında bulunurken, Türkiye'yi bu durumdan an fazla zarar gören ülkeler arasında göstermiştir (www.tr.euronews.com).

2.DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE DÜNYA TİCARETİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Bretton Woods konferansında kararlaştırılan Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)'nün kurulamaması üzerine "geçici" olma özelliğine rağmen GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), 1995 yılına kadar uygulamada kalmıştır. GATT çok taraflı ticaret görüşmeleri (müzakereler) sonucunda gümrük tarifelerinin ortalama %40'tan %6'ya kadar indirilmesinde başarılı olmuştur. Ancak, örgüt, az gelişmiş ülkelerin gelişmesine beklenen katkıyı sağlayamamıştır (www.aa.com.tr/tr/analiz).

GATT'ın diğer başarısızlığı da Rusya ve Çin'in örgüt dışında kalmasıdır. Çin, 2001 yılında DTÖ üyesi olmuştur. Çin'in DTÖ üyeliğine ABD büyük destek sağlamıştır. ABD'nin beklentisi, büyük miktarda ticaret açığı verdiği Çin'in pazarını ABD mallarına ve sermayesine açmasıydı. Ancak beklendiği gibi olmamış, Çin, DTÖ üyeliği sayesinde dış pazarlara erişimini kolaylaştırırken, kendi pazarını korumaya devam etmiştir. 2001 yılından bugüne kadar Çin, şikâyetçi olarak 20, şikâyet edilen olarak 43 olmak üzere toplam 63 anlaşmazlığa taraf olmuştur. Çin, bu anlaşmazlıkların yarısından çoğunu ABD ile yaşamıştır (www.aa.com.tr/tr/analiz).

Nitekim Rusya da 2012 yılında DTÖ'ye üye olmuştur. Rusya'nın dünya ticaret sistemine uyumu açısından pek çok anlaşmazlık konusu bulunmaktadır. Bu anlaşmazlıkların bir kısmı üyelikte geçen 7 yıl içinde Rusya'nın şikâyetçi olarak yer aldığı 7, şikâyet edilen olarak yer aldığı 9 olmak üzere toplam 16 anlaşmazlık dosyası kapsamında ele alınmıştır. Anlaşmazlıkların yarısı Avrupa Birliği (AB) ile olurken, diğer yarısı Ukrayna, ABD ve Japonya ile yaşanmıştır (www.aa.com.tr/tr/analiz).

GATT'ın temel ilkelerinden birisi "fiyat mekanizmasına bağlılık" ilkesidir. Bu ilke dış ticarete koruyucu uygulamalara girişilmemesini, piyasa mekanizmasının işleyişini bozan ve rekabeti azaltan uygulamaların

kaldırılmasını gerektirmektedir. Serbest rekabetin dünya refahını artıran bir unsur olduğu, gelişme ve yenilikleri teşvik ettiği varsayılmaktadır (Gültekin, 2019/B, s.607-610).

GATT'ın bir diğer ilkesi de "ticaret savaşına karşı çıkma ilkesi"dir. Uluslararası ticarete ülkelerin uyguladığı koruma, bazen koruma savaşı haline gelerek ticaret hacminde daralmalara neden olmakta bu da dünya refahını etkilemektedir (Ertürk, 1996, s. 217). GATT'ın bu ilkesi, üye ülkeler arasında anlaşmazlık durumunda sert ticari önlemlere başvurulmadan arabuluculuk yolu ile dünya ticaretini serbestleştirmek ve refahı arttırmaktır (Seyidoğlu, 1993, s.410).

1995 yılında kurulan ve GATT'ın görev ve yetkilerini devralan, daha kapsamlı bir örgüt olan Dünya Ticaret Örgütü'nde GATT'ın bu (ve diğer) ilkelerine bağlılığını sürdürmektedir. Bu nedenle dünya ekonomisinin bugün içinde bulunduğu korumacı eğilimler ve ticaret savaşları DTÖ krallarına aykırıdır (Gültekin, 2019/B, s.607-610).

Dünya ticaretinin adil, öngörülebilir ve tüm ülkelere fırsatlar sunacak şekilde gelişmesini sağlama amacına yönelik olarak kurulan DTÖ, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini savunmaktadır. Serbest dünya ticaretinin rekabeti artıracığı, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre iş bölümü ve uzmanlaşmaya gideceği ve bu durumun toplam dünya refahını artıracığı varsayılmaktadır.

Ancak Klasik ve Neoklasik ekollerin savunduğu, serbest ticaretin ülkeler arasında iş bölümü ve uzmanlaşmayı artırarak, ticarete katılan tüm ülkelere yarar sağlayacağı görüşü uygulamada savunmasız kalmıştır. Diğer yandan büyük ülkelerin ekonomi ve ticaret politikası uygulamaları korumacılık yönünde gelişmektedir. Özellikle ABD Başkanı Donald Trump'ın uygulamaya koyduğu içe dönük müdahaleci politikalar DTÖ kurallarıyla çatışmaktadır. Dünya'nın en büyük ekonomisi konumunda olan ABD, kendi uygulamalarına engel gördüğü DTÖ'yü etkisizleştirmeye ve işlevsizleştirmeye çalışmaktadır.

DTÖ, kuruluş amacına uygun olarak gümrük duvarlarını kaldırmaya ve daha adil bir küresel ticaret sistemi kurmaya çalışmaktadır. Ticaret savaşlarının da etkisiyle birçok şikâyet başvurusu alan DTÖ'nün anlaşmazlıkların çözümü konusunda yavaş ve etkisiz kalması reform çağrılarını beraberinde getirmiştir.

Reform önerilerinin gerekçelerinde, bazı ülkelerin özellikle devlet kontrolündeki ticari kurumlara sağlanan sübvansiyonlar yoluyla rekabet kurallarını ihlal ettiği ve büyük ölçüde yine bu kurumlar nedeniyle şeffaflığın sağlanamadığına vurgu yapılmaktadır. Bu konu, ABD'nin de esas şikâyet konusudur.

DTÖ anlaşması önceleri tüm tarafların beklentilerini karşılarsa da zamanla değişen koşullar, tarafların eleştirilerine konu olmuştur. DTÖ'nün değişen dünya koşullarına cevap vermediği konusunda geniş kabul söz konusudur. Tartışılan konu bu modernizasyonun nasıl yapılacağıdır. Geline bu noktada, DTÖ'nün varlığı sorgulansa da vazgeçilmez olduğu konusunda geniş bir fikir birliği bulunmaktadır.

Böyle kritik bir dönemde, Dünya Ticaret Örgütü önemli bir işleve sahiptir. Fakat dünya ticaretinin kurallarını düzenleyen DTÖ'nün mevcut yapısı ve sorunun çözümüne etkisi yeterli düzeyde değildir. Aslında 2. Dünya savaşından sonra tesis edilen uluslararası kuruluşların tümü işlevini yitirmektedir. DTÖ'nün burada başrol üstlenmesi, küresel ticarete kural koyucu ve yaptırım gücüne sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Yılmaz ve Divani, 2018, s.22).

DTÖ, yapısı itibariyle ticaret sorunlarına ticaret politikaları ile yanıt vermesi beklenen bir kurumdur. Daha çok makroekonomik sorunlardan kaynaklanacak çatışmaların önlenmesinde DTÖ imkânlarının yetersiz kalması olasılığı yüksektir. Bu durumda, belki de diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliğine ihtiyaç duyulacaktır (Deardorff, 2008, s.21).

GATT, üyeleri arasında uluslararası ticaret kurallarına aykırı uygulamalar sonucu doğan sorunların çözümünde yetersiz kalmıştır. Oysa DTÖ ile "Anlaşmazlık Çözüm Organı" kurulmuştur. DTÖ Kurucu Anlaşması olan Nihai Senet'e göre DTÖ'ye üye ülkeler, ticaret kurallarına aykırı uygulamalara karşı tek taraflı önlem alamazlar. Üye ülkeler, anlaşmazlıkların çözümü için Nihai Senet ile getirilen sisteme ve bu sistemin gerektirdiği süreçlere uygun davranmalıdır (Gültekin, 2005, s.34).

DTÖ Kuruluş Anlaşması Ek 2'de yer alan "Anlaşmazlıkların Çözümlemesi Konusundaki Kural ve Yöntemleri Tespit Eden Mutabakat Metni" ile Anlaşmazlık Çözüm Organı'nın kurulmuş olması, anlaşmazlık ve sorunların çözümünü kolaylaştırmaktadır. Bu durum eski GATT'a göre önemli bir yeniliktir. Anlaşmazlık Çözüm Organı, panel kurma, panel ve temyiz raporlarını kabul etme ve panel kararlarının uygulanmasını gözetme ve gerektiğinde karşı önlem alma yetkisi verme konusunda tek otoritedir. GATT'ta bulunmayan ve DTÖ ile getirilen diğer bir yenilik de panel kararları için daimi nitelikteki "İtiraz (temyiz) Mercii" ne başvurulabilme imkânıdır (Gültekin, 2005, s.34).

DTÖ'de anlaşmazlıkların halli için böyle bir mekanizma kurulmasındaki asıl amaç, üyelerin anlaşmazlıkları kendi başlarına daha yıkıcı yöntemler kullanarak çözmelerine engel olmak yoluyla daha düzenli ve bir anlamda mahkeme düzenine göre hareket eden bir sistem yaratmaktır. Bu sistem uluslararası uzlaşmazlıkların azaltılmasında yararlı olmuştur. Örneğin, ABD'nin 1980'li yıllarda Japonya ile çeşitli ticari ihtilafları mevcuttu. Bugün ise temel ihtilaf daha ziyade Çin ile olmaktadır (Deardorff, 2008, s.17).

DTÖ Anlaşmazlık Çözüm Organı'na 1995 yılından bugüne kadar 590'ın üzerinde başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların 350'den fazlası, ilgili ülkeler arasında çatışma yaşanmadan sonuçlandırılmıştır.

DTÖ, üye devletler arasındaki ticarete ilişkin temel kuralları belirleyen küresel nitelikli tek organizasyondur. Bugün yaklaşık 15,4 trilyon doların üzerinde bir ticaret hacmini düzenleyen DTÖ, ticaret müzakereleri, uyuşmazlıkların çözümü, uygulama ve izleme araçları, ticaret kapasitesinin artırılması ve diğer örgüt ve birimlerle üst düzeyde iş birliğiyle dünya ticaretinin en önemli aktörlerinden biri durumundadır. DTÖ'nün dünya ticaretinde önemli rol üstlenmesi, örgütün sadece ekonomi politikaları açısından değil, dünya siyaseti açısından da önemli bir aktör haline gelmesini sağlamıştır. GATT'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan örgütün kurulduğu 1995 tarihine kadar bıraktığı miras, örgütün kurulması ve politikalarının belirlenmesinde oldukça belirleyici olmuş ve daha işlevsel ve kurumsallaşmış bir yapı inşa edilmiştir (Özlük, 2018, s.374).

15-16 Kasım 2015' tarihlerinde Türkiye'nin ev sahipliğinde Antalya'da yapılan G20 liderler zirvesinin sonuç bildirgesinde, dünya ticaret sisteminin sağlıklı işleyişi için Dünya Ticaret Örgütü'nün önemine dikkat çekilmiştir. "Ticaret sisteminin omurgası" olarak nitelendirilen DTÖ'nün ekonomik büyüme ile kalkınmayı gerçekleştirmek için merkezi bir rol oynamaya devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır (Keskin, 2019).

GATT ve sonrasında DTÖ, kurallı uluslararası ticaret sisteminin gerektirdiği düzeni uzun süre sağlamıştır. Ancak, 2008 krizinden sonra, uluslararası ticaret sisteminin gerektirdiği yeni kuralları oluşturmada zorlanmış ve etkinliği tartışma konusu haline gelmiştir. Oysa DTÖ kapsamında yürütülen çalışmalar Müzakere Turları (Round) şeklinde olmaktadır. DTÖ son müzakere turu Doha Round, Kasım 2001'de başlamış olup halen devam etmektedir. Bu müzakerelerde 20 başlık altında, uluslararası ticaret sisteminde kapsamlı bir reform süreci amaçlanmaktadır. Üye ülkeler konuların tamamı üzerinde uzlaşma sağlayamamıştır. Bu durum DTÖ'nün yetersizliği değildir. DTÖ, uluslararası müzakereler için sadece bir platform işlevi görmektedir. Uzlaşmazlık, uluslararası toplumun çok parçalı yapısından ve ortak karar alamamasından kaynaklanmaktadır. Yeni korumacı politikalar ve ticaret savaşlarına dönüşen uygulamalar üyelerin karar alma sürecini güçleştirmektedir.

4.DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASI

Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaretin eşitlik ilkesi gözetilerek serbestleştirilmesi amacıyla 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'yla (Marakeş Anlaşması) kurulmuştur. Kuruluş Anlaşması'na göre DTÖ, üye ülkelerdeki yaşam standardının yükseltilmesini, istihdam ve kişi başına düşen gelirin artırılmasını amaçlayan ve bu amaçlar doğrultusunda gümrük vergilerinin azaltılması ve uluslararası ticarete ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yapan uluslararası bir örgüttür.

Ticaretin serbestleştirilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması olmak üzere dünya ticaret hacmini artırmaya yönelik olarak küresel düzeyde iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi kapsamında bugüne kadar GATT ve DTÖ'nün etkisiyle kota, tarife gibi ticaret engelleri önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu şekilde uluslararası ticarete belirli ölçüde serbestleşmenin sağlanmış olması nedeniyle, bugün ticareti kolaylaştırma yaklaşımlarının önemi daha da artmıştır. Üretilen malların ihracatçı ülkelere ithalatçı ülkelere ulaştırılması sürecinde yapılması gereken bürokratik işlemler, düzenlenmesi gereken belgeler, uyulması gereken yasal mevzuatlar, katlanılan taşıma ve sigorta bedelleri, gecikmelerden kaynaklanan masraflar vb. unsurlar önemli ticaret maliyetlerine yol açmaktadır. Bu nedenle uluslararası ticarete uyulması gereken prosedürlerin sadeleştirilmesi, belge sayısının azaltılması, ortak belge ve mevzuat kullanımı, etkin bir lojistik sisteminin kurulması ve lojistik hizmetlerinin kalitesinin artırılması dünya ticaret hacmini artırmaya yönelik öncelikli hedefler haline gelmiştir (Öztürk Ofluoğlu vd., 2018, s.93).

Uluslararası ticarete DTÖ kapsamında yürütülen müzakere turları sonucunda tarifeler ve diğer ticaret engellerinde önemli ölçüde azalma yaşanırken, idari yükümlülükler ve gümrük prosedürleri nedeniyle ticari maliyetler hala yüksektir (WTO, 2015/B, s.38).

DTÖ, tarihinde ilk ve tek ticaret anlaşmasını 22 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Türkiye'nin de imzacılarından olduğu Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması (Trade Facilitation Agreement;TFA)'nın küresel ticareti yılda ortalama bir trilyon Dolar' artırması beklenmektedir (www.wto.org).

Üye ülkelerin üçte ikisinin onaylaması sayesinde yürürlüğe giren 'Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması', küresel ticaretin üzerindeki düzenlemelerin hafifletilmesini ve gümrük uygulamalarının kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır. Yaklaşık 16 yıldır müzakereleri süren anlaşma, 2013 yılında Bali'de düzenlenen konferansta oy birliği ile kabul edilmiştir. Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'nın imzacıları arasında ABD, Kanada, Avrupa Birliği de bulunmaktadır. DTÖ Genel Direktörü Roberto Azevedo, bu anlaşmanın uygulanması ile uluslararası ticarete giderlerin ortalama yüzde 14 azalacağını bildirmiş ve anlaşmayı 'küresel ticarete bir devrin en büyük reformu' olarak tanımlamıştır. Azevedo, anlaşmanın gümrük vergilerinin tamamen kaldırılmasından daha büyük bir etkisinin olacağını vurgulamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin en büyük kazancı elde edeceğinin düşünüldüğü anlaşmanın imzalayıcısı olan 110 ülke, gümrük prosedürlerinin kolaylaştırılması, iş birliğini artırıcı mekanizmaların geliştirilmesi, bilgi paylaşımı ve düşük masraflar gibi yenilikleri uygulayacaktır (www.bbc.com, 2017).

TFA, gümrük işlemlerinin düzgün işlemesine, uyumlaştırılması ve modernleştirilmesine odaklanmaktadır. Bu anlaşma, özellikle gelişmekte olan ülkeler ve en az gelişmiş ülkelerde maliyetlerin ve zaman kaybının önemli ölçüde azaltılmasını sağlayacaktır (WTO, 2015/B).

Dünya ticareti 15,4 trilyon dolar ihracat ve 17 trilyon dolar ithalat olmak üzere 32,4 trilyon dolar düzeyindedir. İthalat rakamları içerisinde navlun ve sigorta bedelleri de bulunduğu için (genellikle ihracat FOB, ithalat ise CIF bedel üzerinden hesaplanmaktadır) ithalat rakamları yüksek çıkmaktadır. DTÖ'nün hazırlayıp üye ülkelerin üçte ikisini aşan çoğunluğunun onaylaması ile yürürlüğe giren TFA sayesinde dünya ticaretinin yılda 1 trilyon dolar artmasının beklenmesi DTÖ'nün dünya ticaretinde önemini vurgulamaktadır (Gültekin, 2019/B, s.607-610).

Dünya ticaret hacminin artması, üretimin artması, dolayısıyla istihdamın ve dünya refahının artması anlamına gelmektedir. Korumacı politikalarla belirli bir ülke kendi ekonomisinde kısa süreli olarak üretim ve istihdam artışı sağlayabilir. Ancak bir süre sonra diğer ülkelerin de misilleme veya karşı önlem (titfor tat) almaları ile korumacı önlemler yaygınlaşmaktadır. Bu süreçte dünya ticaretinin evrensel kuralları ihlal edilmektedir. Yaşanılan bu kargaşa ve kaos ortamında uluslararası tedarik zincirinde kopmalar meydana gelmekte, siparişlerde gecikmeler üretimde aksamalara yol açmakta, beklenmedik maliyet artışları ortaya çıkmaktadır. Oysa uluslararası ticarete, üretim maliyetlerini en aza indirmek için değer zincirleri (value chains) kurulmuştur. Değer zincirlerinde aksamalar maliyetlerin tekrar yükselmesine ve küresel düzeyde fiyat artışlarına yol açmaktadır. Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmaya (www.blogs.worldbank.org) göre uluslararası ticarete kaybedilen zaman ve maliyetlerdeki küçük farklılıklar bir ülkenin küresel değer zincirine katılıp katılmayacağını belirlemektedir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, ortalama gümrük işlemlerinin 20-30 farklı tarafı, 40 ayrı belgeyi ilgilendirdiğini, 200 veri girişinin olduğunu (bunlardan 30'unun en az 30 kere tekrar edildiğini), verilerin %60-70'inin en az bir kere yeniden girildiğini tahmin etmektedir. Gümrük formalitelerini yerine getirmek için katlanılan maliyet pek çok durumda ödenmesi gereken gümrük verilerini aşabilmektedir. Bu nedenle, dünya ölçeğinde gümrük vergilerinin düşürülmesi sonucu doğan vergi geliri kaybı, ticaretin kolaylaştırılması ile elde edilecek kazanımlardan düşüktür. Tam zamanlı üretim ve teslimatın geçerli olduğu modern iş dünyası için malların hızlı ve öngörülebilir şekilde teslimi gerekmektedir (WTO, 2013).

Dünya Ticaret Örgütü tarafından yapılan tahminlere göre, Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'nın tam olarak uygulanması halinde uluslararası ticarete maliyetlerin, ülke gruplarına göre değişmekle birlikte, ortalama % 14 oranında azalması beklenmektedir (WTO, 2015/A).

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde gümrüklerde ve taşımacılık alanında görülen yetersizlikler bunların küresel ekonomiye entegrasyonlarını engelleyebilir ve ihracatta rekabet gücünü ve doğrudan yabancı yatırım girişini önemli ölçüde düşürebilir (WTO,2013).

Ticaretin kolaylaştırılması (malların sınırdan geçişi sırasında uygulanan şeffaf, öngörülebilir ve düzgün işleyen gümrük işlemleri) günümüzün çok yönlü bağımlı küresel ekonomilerinde daha önemli hale gelmektedir. Üretimin değişik ülkelere yayıldığı ve malların tüketiciye ulaşmadan önce pek çok ülke sınırından geçtiği küreselleşen dünyada, ticari maliyetleri düşürmek için ticaretin kolaylaştırılması özellikle

önemlidir. Ticari maliyetlerin düşürülmesi, ticarete katılan tüm taraflar için daha düşük fiyat, yüksek kalite ve daha fazla türde mal demektir (OECD, 2018, s.14).

DTÖ Dünya Ticaret Raporu 2015’de, DTÖ kapsamında yürütülen, ülkelerin tarifeler ve tarife dışı engelleri azaltma süreci negatif entegrasyon, Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması da pozitif entegrasyon olarak nitelendirilmektedir. WTO, 2015/B).

Küresel üretim, tam zamanlı üretim ve arz zincirleri gibi kavramlarla nitelendirilen günümüz dünyasında ticaretin kolaylaştırılması için küresel kurallara ihtiyaç duyulmuştur (WTO, 2015/B, s.38).

SONUÇ

Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaretin eşitlik ilkesi gözetilerek serbestleştirilmesini, üye ülkelerdeki yaşam standardının yükseltilmesini, istihdam ve kişi başına düşen gelirin artırılmasını amaçlayan ve bu amaçlar doğrultusunda gümrük vergilerinin azaltılması ve uluslararası ticarete ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yürüten uluslararası bir örgüttür.

DTÖ, küreselleşme karşıtı aktivistler ve bazı ekonomistler tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Bu eleştirilere ana akım ekonomistler katılmadığı gibi, ampirik çalışmalar da yapılan eleştirileri desteklememektedir. Eleştiriler genellikle ideolojik nedenlerden veya derinlemesine bilgi yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Uygulamada dışa açık ekonomilerin daha hızlı büyüme ve kapasite artışı gerçekleştirdikleri görülmektedir. Uluslararası ticarete diğer ülkelerle bütünleşik, iş birliği ve rekabet ilişkisi kurabilen ülkelerin yeniliklere adaptasyon yetenekleri gelişmekte, teknoloji kapasiteleri artmaktadır.

2008 yılında ABD’den başlayıp, tüm ekonomileri etkileyen ve etkileri halen süren küresel finans krizi nedeniyle başta ABD olmak üzere pek çok ülke uluslararası ticarete korumacı politikalara yönelmiştir. Bu politikalar karşılıklı yaptırım ve misillemelerle sürdürülünce ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Ticaret savaşları, sonuçta kazananı olmayan ve sıcak savaşa yol açma riski de bulunan, küresel ekonomi için en önemli risk faktörü olarak görülmektedir. Ticaret savaşları ile gerginleşen küresel ekonomide güven bunalımı ve istikrarsızlık ortaya çıkmıştır. Bu ortamda ticaret ve yabancı sermaye yatırımları azalmaktadır.

Uygulanan korumacı politikalar çoğunlukla DTÖ kuralları ile de çelişmektedir. Bu nedenle “DTÖ Anlaşmazlık Çözüm Organı”na çok sayıda başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuruların kısa zamanda çözümlenememesi veya yaptırım gücünün zayıf olması DTÖ’nün işlevselliğini tartışılır hale getirmektedir. Yılda yaklaşık 32 Trilyon Dolar ticaret hacminin gerçekleştirildiği uluslararası ticaretin DTÖ gibi bir üst kuruluşun yoksun olması düşünülemez. Ancak, DTÖ’nün yapısının ve yaptırım gücünün güçlendirilmesi de gerekmektedir.

DTÖ, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yanında kolaylaştırılması için de çalışmalar yürüten bir kuruluştur. DTÖ Ticaretin Kolaylaştırılması anlaşması yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın tam olarak uygulanması halinde ticari maliyetlerin yaklaşık %14 azalması ve dünya ticaretinin yılda bir trilyon dolar artması beklenmektedir. Bu yeryüzünde yaşayan herkesin yararına ve DTÖ öncülüğünde yapılan çalışmalar sonucu sağlanmaktadır.

Ticaretin kolaylaştırılması gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere daha fazla yarar sağlayacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde altyapı yetersizlikleri ve hukuk dışı uygulamalar daha fazladır. Bu ülkelerde TFA kapsamında yeniden yapılanma ile ticari maliyetler önemli ölçüde düşecek ve bu ülkeler dış pazarlarda rekabet gücü kazanacaktır.

Ticaretin kolaylaştırılması üretim maliyetlerinin azalması, yüksek kalite ve ürün çeşitliliği nedeniyle, ithalatçılara, ihracatçılara, üreticilere ve tüketicilere farklı ölçülerde yarar sağlamaktadır.

Ticaretin kolaylaştırılması ile, aşırı gümrük yükümlülüklerini karşılayamadığı için uluslararası ticarete katılmayan KOBİ’ler de uluslararası ticarete girebilecektir. Bu şekilde KOBİ’lerin de üretim ölçeğinde artış ve maliyetlerinde azalma meydana gelecektir. İşletmelerin %90’dan fazlası KOBİ’lerden oluşan gelişmekte olan ülkelerde istihdam artışı ve rekabet avantajı sağlanacaktır.

Ticaretin kolaylaştırılması sayesinde gümrüklerde işlemlerin şeffaf, öngörülebilir ve hızlı şekilde ilerlemesi, özellikle yabancı doğrudan yatırımları caydırıcı etkisi bulunan rüşvet, yolsuzluk ve gereksiz engelleri ortadan kaldıracaktır.

Ticaretin kolaylaştırılması ile gelişmekte olan ülkeler küresel değer zincirine daha kolay katılabileceklerdir. Gelişmekte olan ülkelerin küresel değer zincirine katılmaları bu ülkelerde istihdam artışına yol açarak bölgesel gelir dengesizlikleri ve yasadışı göç hareketlerini de azaltıcı etki doğuracaktır.

Sonuç olarak; karşılaştırmalı üstünlükler, iş bölümü ve uzmanlaşma, maliyet avantajı, ham madde bolluğu, pazara yakınlık gibi nedenlerle küresel ölçekte kurulmuş değer zincirleri vardır. Bu durum, değer zincirinde yer alan işletmelere rekabet avantajı, tüketicilere ise düşük maliyetli kaliteli ürün/hizmet tüketme imkânı sunmaktadır. Yeni korumacı politikalar yoluyla serbest ticarete getirilecek engeller değer zincirinde bozulmalara ve aksamalara yol açabilir. Bu durumda kaynak dağılımında etkinlik ve rasyonellik zayıflayacak, küresel enflasyon, tüketici refahının düşmesi ve işsizlik ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

BALDWIN, Richard and Simon J. EVENETT, (2009). The Collapse of Global Trade, Murky Protectionism, and the Crisis: Recommendations for the G 20. Centre for Economic Policy Research, London, UK.

DEARDORFF, Alan V. (2008). Dünya Ekonomisi ve Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor. Çeviren: M. Sait AKMAN, Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, 3(1-2), 2008:7-24.

EĞİLMEZ, Mahfi. (2009), Küresel Finans Krizi, Remzi Yayıncılık, 5. Basım, Ankara.

ERTÜRK, Emin. (1996). Uluslararası İktisat, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, İstanbul.

ERTÜRK, Nuran. (2017), "Ticaret Savaşları ve Dünya Ekonomisine Etkileri", Fiscaeconomia s.89-109).

GÜLTEKİN, Sadettin (2005). Dünya Ticaret Örgütü Kapsamında Tarım Ürünleri ve Türkiye. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

GÜLTEKİN, Sadettin. (2009). Dünya Ticaret Örgütü Açısından Fikri Mülkiyet Hakları ve Coğrafi İşaretler, Yaklaşım / Mart 2009 / Sayı: 195.

GÜLTEKİN, Sadettin (2019/A). Küresel Ticaret Savaşları ve Dünya Ekonomisine Etkileri, Karadeniz 1. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, Kongre Tam Metin Kitabı, 15-17 Mart 2019, Giresun.

GÜLTEKİN, Sadettin (2019/B). Yeni Korumacı Politikalar ve Dünya Ticaret Örgütü'nün Geleceği, Al-Farabi IV. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Kongre Tam Metin Kitabı, 2-5 Mayıs 2019, Erzurum.

GÜLTEKİN, Sadettin (2019/C). 2008 Küresel Krizi Sonrası Dünya'da Ortaya Çıkan Korumacı Eğilimler, Al-Farabi IV. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Kongre Tam Metin Kitabı, 2-5 Mayıs 2019, Erzurum.

KESKİN, Serdar (2019). Korumacılığın Tetiklediği Ticaret Savaşları Türkiye İçin İtici Güç Olabilir, <http://dosya.toprakisveren.org.tr/makale/2019-121-serdar-keskin.docx> Erişim Tarihi: 07.10.2019

KÜÇÜK, Evrim (2018). Ticaret Savaşları Vizyona Giriyor.06 Mart 2018 www.dunya.com/ekonomi/ticaret-savaslari-vizyona-giriyor-haberi-405957 Erişim Tarihi: 02.05.2019

MANGIR Fatih ve Hakan ACET, (2014). Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliği'nde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye'nin Uyum, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı.

OECD, (2018). Trade Facilitation and the Global Economy.

ÖZLÜK, Duygu (2018). GATT ve Dünya Ticaret Örgütü'nün Uluslararası Politik Ekonomideki Rolü, Turkish Studies Volume 13/7, Winter 2018, p. 367-381 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13064> ISSN: 1308-2140, ANKARA Erişim Tarihi: 07.09.2019.

ÖZTÜRK OFLUOĞLU; Nuran ve Cemalettin KALAYCI, Seyfettin ARTAN, Hasan ÇEBİ BAL (2018). Lojistik Performansındaki Gelişmelerin Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri: AB ve MENA Ülkeleri Örneği, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9 Sayı 24.

SEYİDOĞLU, Halil. (1993). Uluslararası İktisat, 9. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

The Economist, (2019). Aftershock, The Pervasive Effects of Tariff Hikes, A Report by the Intelligence Unit, <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2019/01/aftershock-the-pervasive-effects-of-tariff-hikes-2019.pdf> 22.05.2019

WTO (2013). Briefing note: Trade facilitation — Cutting “redtape” at the Border. 9th WTO Ministerial Conference, Bali, https://www.wto.org/english/ the wto_e/minist_e/ mc9_e/ brief_ tradfa _e.htm Erişim Tarihi: 22.09.2019.

WTO (2015/A). Easing the Flow of Goods Across Borders: Trade Facilitation Agreement. https://tfafacility.org/sites/default/files/case- studies/ tfa_easing_ flow_of_goods_ across_ borders_e.pdf Erişim Tarihi: 29.09.2019.

WTO (2015/B). World Trade Report 2015.

WTO, (2017). Global Value Chain Development Report 2017. Measuring and Analyzing The Impact of Gvcs on Economic Development, Analytical Frameworks for Global Value Chains: An Overview, /www.wto.org/ english/ res_e/ booksp_e/ gvcs_ report_ 2017.pdf

www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-komisyonu-baskani-juncker-abdnin-kararindan-endise-duyuyoruz/1162029
Erişim Tarihi:15.04.2019

www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/dunya-ticaret-orgutunde-tartismalar-24-yilinda-da-devam-edecek/1352673
Erişim Tarihi: 15.04.2019

www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39050126, 22 Şubat 2017, Dünya Ticaret Örgütü'nün '1 trilyon euroluk' anlaşması yürürlükte Erişim Tarihi: 19.04.2019

www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm Erişim Tarihi: 09.09.2019

www.tr.euronews.com/2018/07/12/oecd-ticaret-savas-en-fazla-turkiye-yi-etkiler Erişim Tarihi: 09.11.2019.

www.blogs.worldbank.org/developmenttalk/wto-s-trade-facilitation-agreement-and-doing-business-reforms-are-they-related-and-how Erişim Tarihi: 12.09.2019.

YILMAZ, Mutlu ve Emir Divani (2018). Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2018; 1(1):10-24.